

SECTION 1. BREEDING AND SELECTION OF ANIMALS

10.46299/ISG.2022.MONO.AGRO.2.1.1

1.1 Сучасний стан та структура виробництва м'яса різних видів сільськогосподарської птиці в Україні

Птахівництво є одним з найперспективніших напрямків діяльності в галузі тваринництва не лише в Україні, а й у світі. У своєму економічному, соціальному та екологічному вимірах розвиток птахівництва стає важливим аспектом виробництва продуктів харчування та безпеки на фоні зростаючої стурбованості щодо того, як прогодувати зростаюче населення, не ставлячи під загрозу відновлення природних ресурсів [1]. Саме тому на думку вчених та фахівців сучасний ринок птахівництва демонструє високі темпи розвитку. Впродовж останнього десятиліття виробництво м'яса птиці у світовому масштабі збільшувалося майже на 4% на рік. І у подальшому очікується, що світовий сектор птахівництва продовжить зростати, оскільки попит на м'ясо та яйця зумовлений зростанням населення, зростанням доходів і урбанізацією [2].

Найбільші підприємства з виробництва м'яса птиці знаходяться в Північній і Південній Америці, а також у Східній і Південно-Східній Азії. Деякі з цих компаній є багатонаціональними підприємствами, часто вертикально інтегрованими та активними у всій сфері виробництва тваринного білка [3].

Особливо важливу роль свійська птиця відіграє у країнах, що розвиваються, оскільки продукція від неї відносно недорога і широко доступна. В цих країнах птахівництво перестає бути прерогативою лише домогосподарств, які утримують птицю на задньому дворі; воно формується як галузь. Промислове птахівництво забезпечує робочі місця, має менш шкідливий вплив на навколишнє середовище, ніж інші галузі тваринництва, і є надзвичайно важливою ланкою для забезпечення доходу та високоякісного протеїну в раціоні сільських жителів, традиційна їжа яких зазвичай багата вуглеводами, але має низький вміст білка [4].

Одним із найбільших у світі виробників м'яса птиці та експортером продуктів птахівництва є Європейський Союз (ЄС). За даними Євростату, у 2020 році країнами-членами ЄС було вироблено 13,6 млн. тонн м'яса птиці; 90% курчат-бройлерів вирощують в інтенсивних закритих системах, близько 4–5% у менш інтенсивних закритих системах, до 5% у системах вільного виходу та 1% в органічних системах. [5]. При цьому протягом останніх десяти років європейський сектор птахівництва стикався як з конкуренцією з боку нових країн-експортерів птиці, так і зі зростаючою стурбованістю суспільства щодо добробуту тварин, безпеки харчових продуктів і впливу виробничих систем на навколишнє середовище. Тому у птахівництва ЄС, на думку Jez et al. (2011), є реальні стимули для розвитку синергії між економічним, соціальним та екологічним вимірами, де це можливо; в іншому випадку будуть необхідні організаційні та технологічні нововведення [6].

В Україні галузь птахівництва традиційно складається з двох секторів економічного розвитку – спеціалізовані підприємства та фермерські і присадибні господарства населення. Впродовж становлення галузі у незалежній Україні співвідношення виробництва товарної продукції (харчові яйця та м'ясо птиці) у спеціалізованих підприємствах по відношенню до господарств населення коливається, відповідно з 33,8 до 65,1 % (яйця) та 18,6 до 80,2 % (м'ясо птиці) [7].

Наразі в країні спеціалізовані птахопідприємства майже повністю задовольняють попит на яйця і м'ясо птиці на внутрішньому ринку та демонструють потужний експортний потенціал. Разом з цим саме господарства населення виступають буфером та знижують напругу на продовольчу безпеку країни [8].

Відтак слід зазначити, що при здавалось би задовільній ситуації з валовим виробництвом продукції птахівництва в країні більшу її частку виробляють агрохолдинги та крупні спеціалізовані птахівничі підприємства, що сприяє концентрації виробництва та призводить до негативного впливу на довкілля, соціальну сферу у сільській місцевості і має усі ознаки монополізації галузі [9,

10]. При цьому частка господарств населення у виробництві як м'яса птиці, так і яєць щороку зменшується. В той же час, як свідчить світовий досвід, для сталого розвитку сільських територій важливіше значення має розвиток саме малого підприємництва на селі (в тому числі присадибного та фермерського птахівництва), яке дає змогу збільшити зайнятість та покращити добробут сільського населення, підтримувати життєздатність сільських населених пунктів, розвивати їх інфраструктуру [11].

Відповідно до загальносвітових тенденцій, у перспективі в галузі птахівництва поруч із великими підприємствами повинно знайти місце й для малих товаровиробників. На думку фахівців, найбільш перспективною сферою діяльності присадибних та фермерських птахівницьких господарств, в якій з ними не будуть конкурувати крупні виробники, є саме виробництво так званої «нішевої» продукції птахівництва (органічної, селянських яєць та курчат, тощо) [12].

Однак для реалізації потенціалу невеликих птахівницьких господарств необхідно налагодити їх безперебійне забезпечення добовим молодняком птиці, що відповідає умовам утримання й годівлі в таких господарствах, та є найбільш придатною для виробництва названих видів продукції, оскільки зараз в присадибних та фермерських господарствах України утримується здебільшого низькопродуктивна безпородна птиця або птиця промислових високопродуктивних кросів, не пристосована до згаданих умов.

Додатковими проблемами розвитку сучасного тваринництва (птахівництва) є відсутність контролю за якістю та безпечністю продуктів тваринного походження. На даний час є багато захворювань, які можуть передаватися через харчовий ланцюг (сальмонельоз, тощо). Крім того, набуває обертів проблема щодо збільшення резистентності бактерій через зловживання антибіотиками (стимуляторами росту) та лікарськими засобами, які майже необмежено використовуються у птахівництві [13]. Нажаль на даний час в Україні досить низький рівень контролю якості та безпечності виробництва

продукції птахівництва і у спеціалізованих господарствах, і, особливо, у мікро-, малих та середніх підприємствах.

Таким чином, для країни актуальним завданням є модернізація виробництва, що забезпечить зниження собівартості продукції та дотримання високих стандартів її якості. Великим підприємствам доцільно орієнтуватися на поглиблення переробки продукції, що розширить їхні експортні можливості [14]. Малі підприємства можуть розраховувати на успіх, пропонуючи споживачам продукцію малопоширених видів свійської птиці (індиків, гусей, качок, перепілок, тощо) [15].

Нажаль сучасні тенденції розвитку вітчизняної племінної бази мають негативний характер, оскільки вона майже повністю зруйнована. Більш-менш діють птахорепродуктори II порядку, які займаються лише збереженням генофонду тієї чи іншої породи. В Україні майже знищено систему племінних господарств, що займаються виробництвом вітчизняної племінної продукції. Тому для забезпечення споживачів різних регіонів країни якісною племінною продукцією птиці бажано було б створити територіальні репродукторні господарства з утримання сільськогосподарської птиці різних видів. Особливу увагу необхідно приділити птиці вітчизняної селекції [16], яка зараз зберігається та селекціонується в Державній дослідній станції птахівництва НААН (ДДСП НААН). Їй притаманні високі адаптаційні властивості, життєздатність, пристосованість до використання в умовах фермерських і присадибних господарств.

Аналітична частина роботи включає збір інформаційних та статистичних матеріалів офіційної звітності – Державної служби статистики України [17], Реєстру суб'єктів племінної справи у тваринництві [18]. При цьому було використано такі методи дослідження: теоретичного узагальнення, економіко-математичні методи, табличний, графічний і діаграмний прийоми, методи порівняльного аналізу, соціологічні та статистичні методи, методи спостереження, системний підхід.

Класифікацію підприємств на мікро-, малі та середні підприємства (ММСП) здійснювали згідно даних табл. 1.

Таблиця 1.

Характеристика підприємств різних категорій

Категорія підприємства	Кількість працівників*	Річний оборот, у гривнях	Активи за балансовим звітом, у гривнях (щорічно)
Мікро	<10	<1 мільйона	<500 тисяч
Мале	<50	<15 мільйонів	<5 мільйонів
Середнє	<250	<100 мільйонів	<15 мільйонів

* Під кількістю працівників мається на увазі середня їх кількість за звітний рік

Окрім ММСП виділяють ще підсобні господарства – невеликі селянські господарства, здебільшого розташовані безпосередньо біля будинку, у яких працює сім'я і які виробляють продукцію переважно для власного споживання, хоча вони можуть продавати частину своєї продукції. Українське законодавство визначає їх як некомерційні селянські господарства. До окремої категорії комерційних сільських господарств, визначеної законодавством України, відносять сімейні (селянські) господарства, які виробляють продукцію для продажу на ринку, хоча вони можуть перебувати у сімейній власності і управлятися сім'єю. Вони можуть бути мікро-, малими або середніми підприємствами, залежно від їхньої відповідності вищевказаним критеріям.

З урахуванням загальної структури виробництва м'яса сільськогосподарської птиці різних видів в двох секторах (спеціалізовані підприємства та присадибні господарства населення) в Україні діяла мережа племінних птахорепродукторів 2-го порядку, які задовольняли попит в інкубаційному яйці та добовому молодняку.

Так, у 2009 році в Україні було зареєстровано 10 племінних птахорепродукторів 2-го порядку з утримання батьківських стад курей м'ясного напрямку продуктивності, які задовольняли попит спеціалізованих підприємств у добовому молодняку курчат-бройлерів (рис. 1). Впродовж наступних років

кількість таких підприємств постійно змінювалася. Так, у 2012 році спостерігалось їх збільшення (до 12), впродовж 2015-2020 рр. – зменшення (до 8). Зараз, за даними державного реєстру суб'єктів племінної справи у тваринництві, в Україні мають офіційний статус 6 племінних птахорепродукторів 2-го порядку з розведення м'ясних курей.

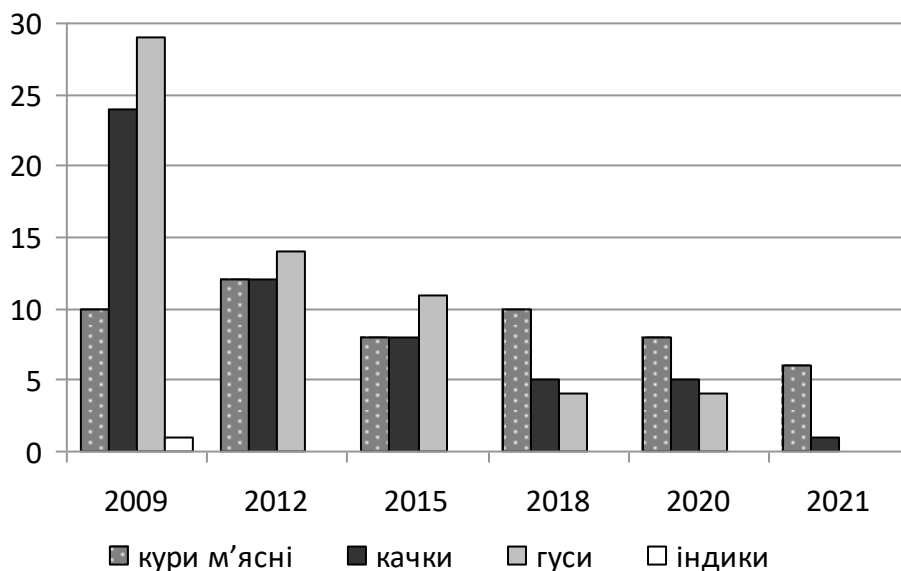

Рисунок 1. Динаміка кількості птахорепродукторів другого порядку з розведення різних видів сільськогосподарської птиці

Щодо репродукторів з утримання генетичних ресурсів водоплавної птиці, то ще у 2009 році в Україні було зареєстровано 29 репродукторів з утримання гусей та 24 – качок. Така значна їх кількість обумовлена традиційним ставленням українців та прихильністю до м'яса цих видів птиці. Нажаль, впродовж останнього десятиріччя спостерігалася стабільна негативна тенденція щодо значного скорочення таких підприємств – до 5 по качкам та до 4 по гусям. А у 2021 році взагалі залишився один діючий племптахорепродуктор другого порядку з розведення качок і не зареєстровано жодного з розведення гусей. По гусям наразі діє два племінні заводи по роботі з вітчизняними породами Велика сіра та Велика біла. Така ситуація насамперед пов'язана із закриттям декількох підприємств та у більшості випадків – відмовою від офіційного статусу.

Племінні підприємства з розведення індиків в Україні діяли до 2010 року – племінний завод та племінний птахорепродуктор 1-го порядку з розведення вітчизняного кросу Харківський та птахорепродуктор з розведення кросу BUT-8. Наразі племінна робота з індіками в країні офіційно відсутня.

Таким чином, за результатами аналізу динаміки показників чисельності птахорепродукторів другого порядку з розведення водоплавної птиці та індиків встановлено значне скорочення, що призводить до неконтрольованої ситуації щодо наявності племінних ресурсів птиці в країні. Послідовну відносну стабільність щодо кількості репродукторів впродовж останнього десятиріччя демонструють підприємства з утримання батьківських стад м'ясних курей, що обумовлено значною потребою у добовому молодняку курчат-бройлерів. Однак у 2021 році відмічено деяке скорочення кількості і цих племінних господарств, що спричинено зменшенням потреби населення у добовому молодняку курчат-бройлерів через значне подорожчання кормової бази.

М'ясні кури.

На даний час в Україні працюють два з чотирьох птахорепродукторів з утримання батьківського стада м'ясних курей кросу Кобб-500 та чотири – кросу Росс-308. Відповідно до сумарних даних загальна кількість поголів'я батьківських форм м'ясних кросів в Україні становить 2731,0 тис. голів (2021 р.) проти 3318,2 тис. голів у 2020 році (на 17,7% менше).

З урахуванням наявного поголів'я птиці в птахорепродукторах в Україні та нормативних даних несучості, виводу молодняку, збереженості та живої ваги птиці розраховано показники виробництва м'яса курей у спеціалізованих птахогосподарствах у 2020-2021 рр. (табл. 2).

Таблиця 2.

Виробництво м'яса курчат-бройлерів у спеціалізованих птахогосподарствах

Показники	Роки	
	2020	2021
Поголів'я батьківських стад курчат-бройлерів, тис. гол.*	3318,20	2731,00
Розрахункова кількість інкубаційного яйця за рік, млн. шт.	497,73	409,65
Розрахункова кількість добового молодняку, млн. голів	398,20	327,73
Розрахункова кількість м'яса курчат-бройлерів у живій вазі, тис. тонн	895,94	737,40
Виробництво м'яса курчат-бройлерів в підприємствах (в живій вазі), тис. тонн**	1540,10	1501,50
Розрахункова кількість м'яса курчат-бройлерів у живій вазі із завезеного по імпорту інкубаційного яйця, тис. тонн	644,16	764,10
Розрахункова кількість добового молодняку, млн. голів	286,29	339,60
Розрахункова кількість інкубаційного яйця по імпорту, млн. шт.	357,87	424,50

Примітки: * за даними Державного Реєстру суб'єктів племінної справи у тваринництві;

** за даними Державної служби статистики України.

Середній вихід інкубаційних яєць від батьківських стад кросів м'ясних курей за рік продуктивності в Україні становить біля 150 шт. на несучку, що дозволило в 2020 році у племптахорепродукторах отримати біля 497,75 млн. шт. інкубаційних яєць. При інкубації такої кількості яєць у 2020 році, згідно наших розрахунків (нормативний вивід молодняку – 80%), було отримано біля 398,2 млн. голів добових курчат-бройлерів. З урахуванням нормативних показників виробництва м'яса курчат-бройлерів (жива вага 1 гол – 2,5 кг, збереженість – 90%), розрахункова кількість цього продукту за вирощування власного добового молодняку у 2020 році становить 895,94 тис. тонн.

Водночас, відповідно до даних Державної служби статистики України у 2020 році виробництво м'яса птиці в спеціалізованих підприємствах склало 1540,1 тис. тонн. Отже, можна припустити, що різниця у кількості м'яса курчат-бройлерів, яка становить 644,16 тис. тонн, отримана із завезеного з-за кордону інкубаційного яйця. У перерахунку на нормативні показники живої ваги 1 голови та збереженості поголів'я для виробництва такої кількості м'яса курчат-бройлерів необхідно біля 286,29 млн. голів добового молодняку, або, за нормативного показника виводу молодняку, 357,87 млн. штук інкубаційного яйця, завезеного в нашу країну за імпортом. Всього ж для отримання зазначеної кількості м'яса курчат-бройлерів у 2020 році було проінкубовано 855,6 млн. штук інкубаційних яєць.

З урахуванням даних наявного поголів'я батьківських стад м'ясних курей кросів Кобб-500 та Росс-308 у 2021 році згідно даних Державної служби статистики України та власних розрахунків отримано біля 409,7 млн. шт. інкубаційних яєць (–88,1 до 2020 р.). За результатами інкубації такої кількості яєць у 2021 році за нашими розрахунками отримано біля 327,7 млн. голів добових курчат-бройлерів (–70,5 до 2020 р.). Спираючись на нормативні показники виробництва м'яса курчат-бройлерів, отримуємо орієнтовну кількість виробництва цього продукту у 2021 році за вирощування добового молодняку від власних батьківських стад – 737,4 тис. тонн (–158,5 до 2020 р.).

Відповідно до даних Державної служби статистики України у 2021 році виробництво м'яса курчат-бройлерів в спеціалізованих підприємствах склало 1501,5 тис. тонн, що на 2,5% менше за показник 2020 року. Виходячи з цього, у 2021 р. біля 764,1 тис. тонн (+119,9 до 2020 р.) було вироблено за рахунок імпорту добового молодняку, або інкубаційного яйця. У перерахунку на нормативні показники живої ваги 1 голови та збереженості для виробництва такої кількості м'яса курчат-бройлерів до України було імпортовано біля 339,6 млн. голів добового молодняку (+53,3 до 2020 р.), або 424,5 млн. штук інкубаційного яйця (+66,6 до 2020 р.). Як бачимо, за значного зниження поголів'я батьківських стад (на 17,7%) виробництво бройлерного м'яса у

підприємствах України, так само як і кількість посадженого на відгодівлю молодняку та проінкубованих яєць, знизилися не істотно (на 2,5%), що відбулося за рахунок нарощування імпорту інкубаційних яєць (на 18,6%).

Щодо виробництва м'яса курчат-бройлерів у ММСП, то за нашими розрахунками в Україні налічується біля 200,0 тис. голів батьківського стада кросів м'ясних курей (Кобб-500 та Росс-308), які спрямовані на задоволення попиту населення у добовому гібридному молодняку (табл. 3). Нажаль, такі підприємства не мають офіційного статусу племінного птахорепродуктора другого порядку і у більшості випадків займаються безконтрольною діяльністю.

Таблиця 3.

Розрахункові показники виробництва м'яса курей (ММСП, населення)

Показники	Значення
Чисельність батьківського поголів'я курчат-бройлерів, тис. гол.	200,0
Кількість інкубаційного яйця за рік (150 шт. на несучку), млн. шт.	30,0
Кількість інкубаційного яйця по імпорту, млн. шт.	100,0
Кількість добового молодняку (вивід молодняку 75%), млн. гол.	97,5
Кількість м'яса курчат-бройлерів у живій вазі (жива вага 1 гол. – 2,5 кг, збереженість поголів'я – 90%), тис. тонн	219,38

З урахуванням середньостатистичного показника для вищезазначених кросів курей у 150 шт. інкубаційних яєць на одну несучку валове виробництво такого виду продукції для України становитиме 30,0 млн. штук за рік. Разом з цим, за даними різних джерел та власними розрахунками, щорічно в Україну за імпортом ввозиться біля 100 млн. шт. інкубаційних яєць для заповнення внутрішнього ринку цього виду продукції.

Таким чином можна вважати, що об'єм внутрішнього ринку інкубаційного яйця для задоволення потреб ММСП становить біля 130,0 млн. шт. яєць. З урахуванням нормативних показників виводу молодняку вищезазначених кросів на рівні 75 % (для неспеціалізованих інкубаторно-птахівничих підприємств)

загальна кількість добового молодняку курчат-бройлерів дорівнює 97,5 млн. шт. голів. За нашими розрахунками, в такому випадку населення України при дотриманні показників збереженості (90 %) та живої маси (2,5 кг) може виробляти біля 219,4 тис. тонн курчат-бройлерів щорічно.

Загальна структура та об'єм ринку виробництва м'яса курчат-бройлерів в Україні у 2020-2021 рр., згідно даних Державної служби статистики України та за результатами наших розрахунків, наведена в табл. 4.

Таблиця 4.

Структура та об'єм ринку виробництва м'яса курчат-бройлерів в господарствах різних розмірів в Україні

Показники	Розмірність	Спеціалізовані птахопідприємства	ММСП	Разом
2020 р.				
Інкубаційне яйце	млн. шт. яєць	855,6	130,0	985,6
Добовий молодняк	млн. голів	684,5	97,5	782,0
Кінцеве поголів'я	млн. голів	616,0	87,75	703,8
М'ясо (в живій вазі)	тис. тонн	1540,1	219,38	1759,5
2021 р.				
Інкубаційне яйце	млн. шт. яєць	834,2	130,0	964,2
Добовий молодняк	млн. голів	667,3	97,5	764,8
Кінцеве поголів'я	млн. голів	600,6	87,75	688,4
М'ясо (в живій вазі)	тис. тонн	1501,5	219,38	1720,9

Так, виходячи з даних Державної служби статистики України, Державного реєстру суб'єктів племінної справи у тваринництві та власних розрахунків 2020 року було проінкубовано біля 985,6 млн. шт. інкубаційних яєць та отримано біля 782 млн. голів добового молодняку курчат-бройлерів. Саме така кількість птиці при відгодівлі дозволила отримати господарствами всіх типів біля 1759,5 тис. тонн м'яса курчат-бройлерів. У 2021 році виробництво м'яса цього виду птиці знизилося на 2,2% і було на рівні майже 1721 тис. тонн.

Качки.

Генетичні ресурси качок в Україні за даними державного реєстру суб'єктів племінної справи у тваринництві у 2020-2021 рр. представлені трьома кросами – Башкірські цвітні, Благоварський та STAR-53 Н.У., з утримання батьківських форм яких у 2020 році діяли 5 племінних птахорепродукторів другого порядку загальною потужністю 17,5 тис. голів качок. У 2021 році поголів'я батьківських стад качок скоротилося в 2,5 раз до 6,9 тис. голів і залишилося лише одне племінне підприємство з їх утримання – найбільше за потужністю СТОВ «ППЗ «Коробівський», яке майже повністю використовує інкубаційне яйце на власні потреби, оскільки є також єдиним в Україні спеціалізованим господарством з виробництва м'яса качок.

В табл. 5 наведено структуру та об'єм ринку виробництва м'яса качок в країні. Так, за даними Держстату України за 2020 рік отримано біля 2,93 тис. тонн качиного м'яса (збереженість – 90%,). Тобто за живої ваги при відгодівлі 3,2 кг та нормативного показника збереженості 95% в СТОВ «ППЗ «Коробівський» було посаджено на відгодівлю 0,96 млн. голів добового молодняку фінального гібриду STAR-53 Н.У., для чого проінкубовано близько 1,3 млн. шт. інкубаційних яєць. У 2021 році показники виробництва м'яса качок в спеціалізованих підприємствах скоротилися до 2,51 тис. тонн в живій вазі (на 14,3%).

Таблиця 5.

Структура та об'єм ринку виробництва м'яса качок в господарствах різних розмірів в Україні

Показники	Розмірність	Спеціалізовані птахопідприємства	ММСП	Разом
2020 р.				
Інкубаційне яйце	млн. шт. яєць	1,29	16,98	18,27
Добовий молодняк	млн. голів	0,96	12,74	13,70
Кінцеве поголів'я	млн. голів	0,92	12,10	13,02
М'ясо (в живій вазі)	тис. тонн	2,93	36,30	39,23

Продовження табл. 5

2021 р. (розрахункові дані)				
Інкубаційне яйце	млн. шт. яєць	1,10	8,49	9,59
Добовий молодняк	млн. голів	0,83	6,37	7,20
Кінцеве поголів'я	млн. голів	0,79	6,05	6,84
М'ясо (в живій вазі)	тис. тонн	2,51	18,15	20,66

Водночас за результатами наших досліджень у 2020 році населенням країни було посаджено для вирощування на м'ясо біля 12,7 млн. голів качок, що становить 11,1 % від загальної кількості м'ясної птиці в ММСП (на рівні 115 млн. голів). Для отримання такої кількості добового молодняку необхідно проінкубувати 16,98 млн. штук інкубаційного яйця (вивід молодняку 75%), тому з урахуванням показників виробництва качиних яєць в офіційно зареєстрованих племінних птахогосподарствах (крім СТОВ «ППЗ «Коробівський») кількість завезених із-за кордону інкубаційних яєць становить понад 13 млн. штук. Таким чином, населенням країни (ММСП) отримано біля 36,3 тис. тонн м'яса качок, що становить 92,5 % від валового виробництва цього продукту.

Нажаль розведення качок в Україні має вкрай нестабільний характер. За нашими розрахунками, чисельність поголів'я батьківського стада за роками може змінюватися у рази, що впливає на загальне виробництво м'яса цього виду сільськогосподарської птиці. Підтвердженням нашим розрахунків є дані Державного реєстру суб'єктів племінної справи у тваринництві, згідно яких поголів'я батьківських стад качок в діючих у 2021 році племптахорепродукторах другого порядку скоротилося майже на 40%. Незважаючи на це, поголів'я качок в ММСП у 2021 році скоротилося не в три, а у два рази до 6,05 млн. голів (табл. 5). За відгодівлі такої кількості птиці населенням в цьому році отримано біля 18,15 тис. тонн м'яса качок, або 87,9% від загальної кількості цього продукту. Загальне виробництво м'яса качок у 2021 р. становило 20,66 тис. тонн в живій вазі.

Гуси.

Гуси – єдиний вид сільськогосподарської птиці, в межах якого в Україні збереглася вертикаль племінних підприємств з проведення поглибленої селекційної роботи – племінний завод → птахорепродуктор I та II порядку. Нажаль, це стосується лише гусей вітчизняної селекції, а саме порід Велика сіра та Велика біла. Взагалі ж генетичні ресурси гусей в Україні представлені чотирма породами, серед яких ще Кубанська сіра та Легарт. Виробництво інкубаційних яєць, добового молодняку та м'яса в племінних та спеціалізованих підприємствах з утримання гусей в Україні наведено в табл. 6.

Таблиця 6.

Виробництво інкубаційних яєць, добового молодняку та м'яса гусей в Україні

Показники	Роки	
	2020	2021
Від прабатьківських та батьківських стад		
Поголів'я прабатьківських стад гусей, тис. гол.*	13,1	0,50
Кількість інкубаційних яєць за рік, тис. шт.*	550,20	21,00
Кількість добового молодняку, тис. голів*	440,16	16,80
Розрахункова кількість м'яса в живій вазі від вибракуваної птиці, тонн	346,63	13,23
Від сільськогосподарських птахопідприємств		
Поголів'я гусей, тис. голів**	101,59	57,40
Виробництво інкубаційних яєць для задоволення потреб населення, тис. шт.**	1357,00	935,00
Виробництво м'яса гусей у живій вазі, тонн	178,00	156,00

Примітки: * за даними Державного Реєстру суб'єктів племінної справи у тваринництві;

** за даними Державної служби статистики України.

За даними Державного Реєстру суб'єктів племінної справи у тваринництві, у 2020 році діяли 4 племінних птахорепродуктори першого та другого порядку загальною потужністю 12,5 тис. голів гусей та 2 племінних заводи з поголів'ям

0,6 тис. голів. У 2021 році підприємств з розведення батьківських стад гусей не було зареєстровано, а поголів'я прабатьківських форм у племінному заводі в ДППП «Роздольне» Харківської області скоротилося до 0,5 тис. голів. На даний час в Україні майже відсутні спеціалізовані птахопідприємства, які вирощують гусей на м'ясо. Відповідно до інформації Державної служби статистики України поголів'я гусей у спеціалізованих птахопідприємствах у 2020 році становило всього 101,6 тис. гусей, а у 2021 році скоротилося в 1,77 раз. Для потреб населення племінними та спеціалізованими птахопідприємствами було вироблено близько 1,88 та 0,93 млн. шт. інкубаційних яєць гусей у 2020 та 2021 роках, відповідно.

Структуру та об'єм ринку виробництва м'яса гусей в країні наведено в табл. 7. Нажаль, майже єдиним джерелом виробництва гусячого м'яса в Україні є населення (ММСП). Спеціалізованими підприємствами у 2020 році вироблено лише 2,13% від загальної кількості даного продукту, причому з урахуванням вибракуваної за віком або за фенотипом (живою масою до 3-5 кг) птиці з племінних господарств (25% від загального поголів'я). У 2021 році виробництво м'яса гусей у даному сегменті скоротилося до 1% за рахунок значного зменшення поголів'я як у самих спеціалізованих підприємствах, так і у племінних. У 2020 році, за нашими розрахунками, племінними заводами та птахорепродукторами було вибракувано біля 99 тис. голів гусей, з яких отримано близько 346,6 тонн м'яса, що разом з виробництвом цього продукту в спеціалізованих підприємствах (178 тонн) становить 524,6 тонн. У 2021 році виробництво гусячого м'яса у підприємствах зменшилося втричі і склало 169,2 тонн.

Таблиця 7.

Структура та об'єм ринку виробництва м'яса гусей в господарствах різних розмірів в Україні

Показники	Розмірність	Спеціалізовані птахопідприємства	ММСП	Разом
2020 р.				
Інкубаційне яйце	тис. шт. яєць	61,24	5150,0	5211,24
Добовий молодняк	тис. голів	48,99	3960,0	4008,99
Кінцеве поголів'я	тис. голів	44,09	3700,0	3744,09
М'ясо (в живій вазі)	тонн	524,63	24050,0	24574,63
2021 р.				
Інкубаційне яйце	тис. шт. яєць	53,40	3605,0	3658,4
Добовий молодняк	тис. голів	42,72	2772,0	2814,72
Кінцеве поголів'я	тис. голів	38,45	2590,0	2628,45
М'ясо (в живій вазі)	тонн	169,23	16835,0	17004,23

Щодо населення країни, то за результатами наших досліджень у 2020 році воно утримувало біля 3,96 млн. голів гусей, або 3,45 % від загальної чисельності птиці м'ясного напрямку продуктивності в ММСП. Для отримання такої кількості добового молодняку необхідно проінкубувати 5,15 млн. штук інкубаційних яєць. З урахуванням даних Державної служби статистики України щодо виробництва інкубаційних яєць (1,36 млн. інкубаційних яєць) у 2020 році в Україну було завезено, або вироблено в незареєстрованих птахогосподарствах, близько 3,79 млн. шт. інкубаційних яєць гусей. Таким чином, населенням країни (ММСП) було вироблено біля 24,05 тис. тонн м'яса гусей, що становить 97,9 % від валового виробництва цього продукту.

За нашими розрахунками у 2021 році чисельність гусей у населення України зменшилася на 30 % і становила біля 2,59 млн. голів. Це дало можливість отримати близько 16,83 тис. тонн гусячого м'яса. Загальне ж валове виробництво даного продукту у 2021 році становило практично 17,0 тис. тонн.

Індики.

Зараз в Україні відсутні птахопідприємства, які мають статус племінних з розведення генетичних ресурсів індиків. За офіційною статистикою, у 2021 році спеціалізованими птахопідприємствами було вироблено 39,7 тис. тонн м'яса індиків (табл. 8). Виходячи з середньої живої ваги птиці, зданої на м'ясо (18,7 кг) на відгодівлю було посаджено 2,23 млн. голів добового молодняку (збереженість при відгодівлі 95%). З урахуванням нормативного показника виводу молодняку на рівні 70% для задоволення потреб спеціалізованих птахогосподарств необхідно 3,19 млн. шт. інкубаційних яєць, понад 60% яких, нажаль, завозяться із-за кордону.

Таблиця 8.

Структура та об'єм ринку виробництва м'яса індиків в господарствах різних розмірів в Україні у 2021 році

Показники	Розмірність	Спеціалізовані птахопідприємства	ММСП	Разом
Інкубаційне яйце	млн. шт. яєць	3,19	0,84	4,03
Добовий молодняк	млн. голів	2,23	0,58	2,82
Кінцеве поголів'я	млн. голів	2,12	0,56	2,68
М'ясо (в живій вазі)	тис. тонн	39,7	10,0	49,7

Щодо населення країни, то за результатами наших досліджень у 2021 році поголів'я індиків у нього становило 0,58 млн. голів, або 0,5 % від загальної чисельності птиці м'ясного напрямку продуктивності в ММСП. Таким чином, населенням було вироблено біля 10 тис. тонн м'яса індиків або понад 20% від валового виробництва цього продукту.

Щорічно для задоволення потреб в добовому молодняку індиків в країні інкубується біля 4,0 млн. шт. інкубаційного яйця. Майже єдиним виробником інкубаційних яєць індиків в Україні є Харківська область. В цьому регіоні працює низка ММСП з утримання батьківських стад індиків із загальною кількістю біля 40,0 тис. голів, але без офіційного статусу племінних

птахорепродукторів другого порядку. В середньому за рік від цього поголів'я отримують біля 2,4 млн. штук яєць (60 шт. на несучку), а виходячи з нормативного показника виходу інкубаційних яєць 85% – біля 2 млн. шт. інкубаційного яйця і в подальшому – 1,43 млн. голів добового молодняку (вивід молодняку 70 %). Це становить практично половину потреб у добовому молодняку для внутрішнього ринку виробників м'яса індиків і повністю покриває потребу в ньому ММСП (табл. 8). Іншу частину в 1,38 млн. голів добового молодняку індиків, імовірно, отримують від завезеного із-за кордону за імпортом інкубаційного яйця.

На даний час ринок виробництва м'яса індиків в Україні більш-менш стабільний ($\pm 10-15\%$) і не демонструє різких коливань щодо зниження поголів'я та загального виробництва м'яса індиків.

Таким чином, за результатами проведених досліджень можна визначити загальну структура галузі з виробництва м'яса сільськогосподарської птиці різних видів в Україні (табл. 9).

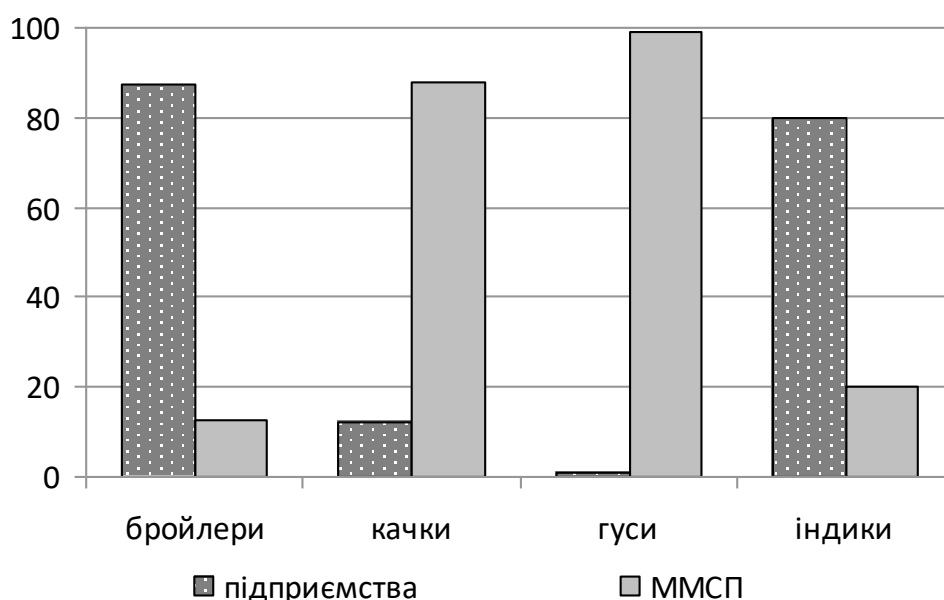
Таблиця 9.

Загальна структура виробництва м'яса сільськогосподарської птиці різних видів в Україні (2021 р.)

Вид птиці	Виробництво м'яса птиці		
	всього, тис. тонн	в розрізі господарств (тис. тонн / %)	
		спеціалізовані	ММСП
Курчата-бройлери	1720,9	1501,5 / 87,3	219,4 / 12,7
Качки	20,66	2,51 / 12,1	18,15 / 87,9
Гуси	17,00	0,17 / 1,0	16,84 / 99,0
Індики	49,70	39,7 / 79,9	10,00 / 20,1
РАЗОМ	1808,26	1543,88 / 85,4	264,37 / 14,6

Перше місце, а це 1720,9 тис. тонн м'яса, в нашій країні займає м'ясо курчат-бройлерів, як серед спеціалізованих птахогосподарств (1501,5 тис. тонн), так і серед ММСП (219,4 тис. тонн). Незважаючи на максимальну потужність

першого сектору, у спеціалізованих птахогосподарствах виробляється 87,3 %, населенням – 12,7 % від валового виробництва цього продукту (малюнок 2). Нажаль, ММСП не можуть повною мірою використати весь свій потенціал, що пов'язано насамперед з їх діяльністю у сірій зоні бізнесу.

Малюнок 2. Структура виробництва (%) м'яса за видами сільськогосподарської птиці

Друге місце (за даними 2021 р.) у загальному виробництві м'яса птиці в країні посідає індичатина (майже 50 тис. тонн). Це пов'язано з відсутністю стабільно діючих виробників як серед спеціалізованих господарств, так і серед ММСП. Так, 49,7 тис. тонн м'яса індиків, які було вироблено у 2021 році, складаються з 39,7 тис. тонн, отриманих у спеціалізованих підприємствах (майже 80 % від валу цього м'яса), і 10,0 тис. тонн у господарствах населення.

Виробництво м'яса водоплавної птиці в 2021 році було майже на однаковому рівні з невеликою перевагою на боці качиноного – 20,7 тис. тонн проти 17,0 тис. тонн гусячого. При цьому виробництво м'яса даних видів птиці майже повністю зосереджено у населення, за винятком одного підприємства з утримання качок. Тому з 20,7 тис. тонн м'яса качок майже 88 %, або 18,15 тис. тонн, вироблено в ММСП. Виробництво м'яса гусей залишається повністю прерогативою населення, за виключенням реалізації вибракуваних особин з

племінних заводів та незначної його кількості, отриманої спеціалізованими підприємствами (0,17 тис. тонн або 1%).

В загальній структурі виробництва м'яса птиці різних видів у спеціалізованих птахогосподарствах країни (малюнок 3, а) переважають курчата-бройлери. Щорічно ця кількість коливається в межах 97-98 % і становить 1501,5 тис. тонн м'яса (2021 р.), м'ясо індиків – 2,57 %, качок – 0,16 %, гусей – 0,01%. Структура виробництва серед ММСП (малюнок 3, б) складається з 83 % м'яса курчат-бройлерів, 6,87 % качок, 6,37 % гусей та 3,78 % м'яса індиків. Разом з цим, незважаючи на виробництво майже 265 тис. тонн м'яса різних видів птиці, або 15 % від валу, в країні відсутні дані щодо офіційно діючих виробників цього продукту птахівництва.

Малюнок 3. Загальна структура виробництва (%) м'яса різних видів сільськогосподарської птиці у 2021 році: а – спеціалізовані птахогосподарства; б – ММСП (господарства населення)

Таким чином, встановлено негативні тенденції щодо розвитку вітчизняної племінної бази з розведення різних видів сільськогосподарської птиці для подальшого виробництва м'яса. Єдину стабільність щодо кількості репродукторів протягом останнього десятиріччя демонструють підприємства з утримання батьківських стад м'ясних курей, що обумовлено значною потребою у добовому молодняку курчат-бройлерів.

Визначено структуру та об'єм ринку виробництва м'яса різних видів птиці в Україні. Середньорічний рівень виробництва м'яса курчат-бройлерів становить

1720-1760 тис. тонн, з яких лєвова частка виробляється спеціалізованими птахогосподарствами – біля 87 %. Розведення качок в Україні має дуже нестабільний характер. Кількість поголів'я батьківського стада за роками може змінюватися у рази, що впливає на загальне виробництво м'яса цього виду сільськогосподарської птиці. У 2021 році було вироблено понад 20 тис. тонн м'яса качок, з яких біля 88 % господарствами населення. Ринок виробництва м'яса індиків в Україні більш-менш стабільний ($\pm 10-15$ %) та не демонструє різких коливань щодо зниження поголів'я і загального виробництва м'яса. Вітчизняний об'єм ринку індичого м'яса у 2021 році становив біля 50 тис. тонн, з яких спеціалізованими підприємствами виробляється 39,7 тис. тонн, або біля 80 %. Нажаль, в країні повністю відсутні племінні птахогосподарства з утримання батьківських стад індиків. Єдиний вид сільськогосподарської птиці, в межах якого в Україні збереглася вертикаль племінних підприємств з проведення поглибленої селекційної роботи, – гуси. Вітчизняний об'єм ринку з виробництва гусячого м'яса у 2021 році становив 17 тис. тонн, яке майже повністю зосереджено у господарствах населення (90 %).

Визначено загальну структуру галузі з виробництва м'яса різних видів сільськогосподарської птиці в Україні, відповідно до якої лєвова частка (95,2 %) припадає на м'ясо курчат-бройлерів, причому виробництво його переважно зосереджено у спеціалізованих птахогосподарствах країни. М'яса інших видів птиці в цілому щорічно виробляється від 0,9 % (гуси) до 2,7 % (індики). При цьому вирощування на м'ясо водоплавної птиці здебільшого сконцентровано у ММСП – 87,9-99% загального виробництва даних видів м'яса.

Також встановлено, що виробництво м'яса птиці спеціалізованими птахопідприємствами переважно представлене м'ясом курчат-бройлерів – 97,3 % від загального валу м'яса, виробленого цим сектором. На противагу цьому, ММСП, попри пріоритет даного продукту в загальній структурі виробництва (83 %), все більше віддають перевагу виробництву м'яса й інших видів. Ними виробляється 6,9 % м'яса качок, 6,4 % гусей та 3,8 % індиків від загального валу м'яса, отриманого цими підприємствами.